

JAARBOEK

VAN HET

KONINKLIJK NEDERLANDSCH GENOOTSCHAP

VOOR

MUNT- EN PENNINGKUNDE

ONDER DE ZINSPREUK

„Concordia res parvae crescunt”

TE

AMSTERDAM

XXV. 1938.

AMSTERDAM

P. A. HEMERIJCK

(A. T. KLEEREKOOPEK)

1938.

De Muntmeesters van de Stad Kampen.

Toen Mr. L. W. A. BESIER zijn verhandeling *De Muntmeesters en hun muntslag in de provinciale en stedelijke munthuizen van de Republiek der Vereenigde Nederlanden* publiceerde, kon hij omtrent de Kamper muntmeesters vóór 1659 geen mededeelingen doen, omdat het archief van 's Rijks Munt te Utrecht, waaraan hij zijn gegevens ontleende, geen enkel stuk betreffende de Kamper munt vóór genoemd jaar bevatte.

Dank zij de zeer gewaardeerde medewerking van Kampen's archivaris, Mej. C. J. WELCKER, ben ik in staat hier een volledige lijst van de Kamper muntmeesters te publiceeren, waarmede dan tevens enkele gissingen, waaraan de heer BESIER zich waagde, weerlegd worden.

De drie steden van Overijsel, die sinds 1534 voor gezamenlijke rekening te Deventer gemunt hadden, werden in 1567 aangenomen als lid van de Nederlandsch-Westfaalsche Kreits en sloegen als zoodanig de gewone Deutsche rijksmunten, totdat de Nederlandsche onlusten hierin wijziging brachten. Nadat Deventer in 1578 in Staatsche handen was overgegaan, werden aanvankelijk de muntwerkzaamheden ongewijzigd voortgezet, ook toen na den val van Zutphen in 1583 de munt naar het veiliger gelegen Kampen werd overgebracht, maar toen in 1587 Deventer in Spaansche handen overging, ontstonden er natuurlijk

moeilijkheden. De muntmeester, BALTHASAR WIJNTGENS, die met zijn vier zoons behalve deze stedelijke munt ook de landschapsmunt van Overijssel (sinds 1582), de stedelijke munt in Groningen (in 1577) en Zutphen en de West-Friesche munt (sinds 1586) beheerde, bleef te Kampen, waar zijn tweede zoon KASPAR hem verving, voortgaan op naam van de drie steden te munten, waartegen Deventer, dat nu onder Spaansch bewind weer eigen munten sloeg (zie o.a. *Revue belge* 1873. VI-36), bij de kreits protesteerde. Toen de oude muntmeester gestorven was (3 October 1589) nam de gezamenlijke muntslag voorgoed een einde, omdat de stad Kampen 3 December 1589 diens oudsten zoon, HENDRIK WIJNTGENS, tot muntmeester benoemde, terwijl Zwolle eenigen tijd later (22 October 1590) den jongsten zoon, BALTHASAR WIJNTGENS JR., tot muntmeester aanstelde. KASPAR WIJNTGENS werd toen muntmeester van West-Friesland.

De eerste muntmeester van Kampen, HENDRIK WIJNTGENS (geb. 1557 † 1632), die sinds 3 April 1590 tevens muntmeester van Overijssel was, heeft zijn dubbele functie vervuld tot zijn bedanken op 27 Mei 1611, toen hij overging in dienst van den hertog van Gulik en Berg. Als muntmeester van Kampen heeft hij gedeeltelijk op naam van den keizer doen munten (heele en halve schellingen, VERKADE 165-2 en 3, rijksdaalders en onderdeelen, VERKADE 160-1 t/m 5, goudguldens, VERKADE 219-1 en gouden dukaten, *Revue belge* 1873 VI-39), gedeeltelijk echter ook munten geslagen, die overeenkwamen met den Nederlandschen muntslag (dukaten, VERKADE 219-3, rozenobels, VERKADE 158-3 en 4 en nobels op den Gentschen voet, voorts stuivers, VERKADE 166-5 en 6 en duiten, VERKADE 167-1). Hieruit blijkt reeds, dat de Kamper magistraat met haar muntslag moeilijkheden had. Deze moeilijkheden waren van tweeërlei aard, eenerzijds wenschten

de Staten-Generaal aan elken stedelijken muntslag een einde te maken, waartegen Kampen haar muntrecht als Duitse rijksstad staande hield, maar anderzijds vorderde de Nederlandsch-Westfaalsche kreits na de herovering van Deventer (20 Juni 1591), dat de drie steden weder evenals voorheen gezamenlijk zouden munten. Deventer verklaarde zich hiertoe bereid, maar eischte dat de munt weder binnen haar muren gevestigd zou worden, Zwolle ontsloeg in afwachting van een oplossing van het geschil haar muntmeester (12 September 1593), maar Kampen bleef zich verzetten, waarna ook Zwolle haar muntwerkzaamheden hervatte en Deventer een eigen muntmeester benoemde.

Alle onderhandelingen bleven tevergeefs, ook de tusschenkomst van den rijksdag (1598) en den keizer (1601) mocht niet baten, de steden bleven rustig doormunten zonder zich aan de kreits te storen. Eerst toen de munten der drie steden binnen het geheele gebied der kreits verboden werden, toonden de steden zich bereid de onderhandelingen te hervatten en in afwachting van een beslissing hun muntwerkzaamheden te staken, waartoe zij zich kort daarna ook tegenover de Staten-Generaal verbonden. De onderhandelingen met de kreits eindigden in 1612 met de erkenning van het muntrecht van elk der drie steden, waarop Kampen 14 November 1612 besloot de muntwerkzaamheden te hervatten.

Na het bedanken van HENDRIK WIJNTGENS was diens oudste zoon, JAN WIJNTGENS, 12 September 1611 tot muntmeester van Overijssel benoemd, maar als muntmeester van Kampen werd aanvankelijk HENDRIK'S schoonzoon *Roelof Jellen* (7 Mei 1609 gehuwd met HENDRIK'S dochter CLARA) door Gedeputeerden aanbevolen (5 November 1611). De onderhandelingen met de kreits verhinderden

echter een benoeming, eerst 6 April 1613 werd JAN WIJNTGENS ook muntmeester van Kampen.

Als muntmeester van Kampen heeft hij niet veel gemunt. Er ontstonden spoedig nieuwe moeilijkheden met de kreits wegens het slaan van minderwaardige munten, waarvoor hij in 1617 te Düsseldorf gearresteerd werd. In dien tusschentijd benoemde Kampen den oudsten zoon van den muntmeester, HENDRIK WIJNTGENS, hoewel deze toen nog minderjarig was, tot muntmeester (6 Januari 1618). Nadat de muntmeester was vrijgesproken en in zijn functie hersteld was, heeft hij nog slechts een enkele maal voor de stad Kampen gemunt, waarschijnlijk omdat de door de kreits in 1621 voorgeschreven muntvoet te weinig winst opleverde. In 1635 werd JAN WIJNTGENS ook muntmeester van Gelderland. Hij oefende zijn thans drievoudige functie uit met behulp van zijn zoon HENDRIK, voor wien hij reeds 13 Maart 1634 van de Staten van Overijssel de survivance had gekregen, en zijn schoonzoons GERRIT SLUIJSKEN en JAN JELLEN; vandaar dat er munten van Gelderland en Kampen bestaan, die, hoewel onder het bewind van JAN WIJNTGENS geslagen, toch het meester-teeken van SLUIJSKEN (Gelderland) of JELLEN (Kampen) dragen. HENDRIK WIJNTGENS, die 15 November 1642 tot muntmeester van Oost-Friesland was benoemd, overleed nog voor zijn vader in 1645; zijn vader volgde hem toen op, maar verkreeg tevens voor zijn neef en schoonzoon JAN JELLEN de survivance voor Kampen (3 Mei 1646), terwijl zijn kleinzoon RUDOLF VAN SONSBEEK (zoon van zijn dochter JENNEKEN uit haar huwelijk met PIETER VAN SONSBEEK) de survivance voor Overijssel verkreeg (1647).

JAN WIJNTGENS overleed 1 April 1653 en werd als muntmeester van Kampen opgevolgd door JAN JELLEN, zoon van bovengenoemden RUDOLF en gehuwd met JAN'S dochter HESTER († 1660).

Onder JAN JELLEN is door de stad Kampen veel en regelmatig gemunt. De steeds lossler geworden betrekkingen met de Nederlandsch-Westfaalsche kreits werden nu geheel verbroken. In 1620 was voor de laatste maal een muntbus voor de kreits verantwoord, sinds 1659 geschiedde zulks, waarschijnlijk omdat bij den Vrede van Munster (1648) de betrekkingen met het Duitsche Rijk verbroken waren, regelmatig voor de Staten-Generaal; de betreffende busopeningen vindt men bij BESIER. Aangezien JAN JELLEN geen zoons had, verkreeg hij 18 December 1658 de survivance voor zijn oudsten dochter CLARA, die in 1660 in het huwelijk trad met Dr. JOHAN VAN HARN, die toen muntmeester van Deventer werd en na het overlijden van zijn schoonvader (December 1663) dezen als muntmeester van Kampen opvolgde.

Ook onder Dr. JOHAN VAN HARN is door de stad Kampen nog veel en regelmatig gemunt, we mogen ook hiervoor naar BESIER verwijzen.

Bij het overlijden van den Muntmeester (Januari 1675) waren de kinderen uit zijn huwelijk met CLARA JELLEN allen nog minderjarig, zoodat voor het eerst een niet tot de familie behoorende muntmeester moest worden benoemd. Duidelijkheidshalve laten we achter dit artikel als bijlage volgen een overzicht van de familierelaties der eerste vier muntmeesters van Kampen.

Opvolger van Dr. JOHAN VAN HARN als muntmeester van Kampen werd JACOB RIDDER. Ook onder diens bewind is door de stad Kampen nog veel en regelmatig gemunt tot in 1695, toen de muntwerkzaamheden voor goed een einde namen. Wel benoemde Kampen na het overlijden van JACOB RIDDER (Juli 1697) nog een achterkleinzoon van JAN WIJNTGENS, RUTGER LEMKER VAN BREDa, tot muntmeester (25 Juli 1697) met de bepaling, dat deze gedurende zijn minderjarigheid (hij was in 1686 geboren) door zijn vader

zou worden vervangen, maar beiden overleden (de zoon in 1724, de vader in 1728) zonder ooit in functie te zijn geweest. Voor hetgeen door JACOB RIDDER gemunt is moge ik weder naar BESIER verwijzen.

Ten slotte nog iets over de munt- en meesterteekens. Op de oudste munten van Kampen vinden we vaak het wapen van Kampen of alleen het kasteel, soms een c, als aanduiding van de muntplaats, maar als meesterteeken komt alleen in aanmerking de vijfbladige rozet, die we aantreffen op de halve en heele Arends-Rijksdaalders, welke op naam van de keizers RUDOLF II, MATTHIAS en FERDINAND II geslagen zijn (1590—1634). Dit teeken zouden we dus als meesterteeken van HENDRIK en JAN WIJNTGENS kunnen opvatten, al ontbreekt het dan ook op al hun andere munten, maar we moeten hierbij dadelijk opmerken, dat op vele Overijsselsche en Geldersche munten van JAN WIJNTGENS een lelie als meesterteeken voorkomt. Deze lelie vinden we ook op alle zilveren munten van Kampen, die tusschen 1646 en 1664 geslagen zijn en is dus ook door JAN JELLEN als meesterteeken gebruikt.

Dr. JOHAN VAN HARN gebruikte, evenals zijn neef en schoonzoon Dr. GERARD VAN HARN dit in Nijmegen deed, een moorenkop als meesterteeken, terwijl op alle munten (behalve de duiten en de dubbele stuivers), welke door JACOB RIDDER geslagen zijn, een ridder te paard als meesterteeken voorkomt; dus hetzelfde teeken, dat LAMBERT RIDDER voor zijn Geldersche munten gebruikte (1695—1714). Welke familierelatie tusschen deze beide muntmeesters bestond is mij echter niet bekend.

A. VAN DER WIEL.

Ede, Augustus 1937.

BIJLAGE.

1. HENDRIK WIJNTGENS

Geb. 1557 † 1632

Muntmeester van Zutphen, Kampen (1589—1611),
Overijssel (1590—1611) en Gulik-Berg (1611—1628).

2. JAN WIJNTGENS

Muntmeester van Overijssel (1611—1653),
Kampen (1613—1653) en Gelderland (1635—1653)

Geb. 1578 † 1653

HESTER WIJNTGENS († 1660).

CLARA WIJNTGENS († 1619)

× 7-V-1609 ROELOF JELLEN († 1625)

3. JAN JELLEN

Muntmeester van Kampen
(1653—1663).

CLARA JELLEN

× 1660 Dr. JOHAN VAN HARN

Muntmeester van Deventer (1661—1664) en Kampen (1664—1675).

HESTER VAN HARN

(Geb. 1661)

× Dr. GERARD VAN HARN
Muntmeester van Nijmegen
(1685—1705).

WILLEM VAN HARN

(Geb. 1663)

Muntmeester te Emmerik
gehuwd met CHRISTINA
CRAEYVANGERS.

CLARA VAN HARN

× 1687 PETER SLUIJSKEN

Muntmeester van Deventer
(1681—1711).